

EWA SOBOCIŃSKA *

Polscy (nie)pełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej, red. B. Gąciarz, S. Rudnicki, Wyd. AGH, Kraków 2014, ss. 400.

Polscy (nie)pełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej pod redakcją Barbary Gąciarz i Seweryna Rudnickiego to obszerne opracowanie poświęcone sytuacji społecznej osób z niepełnosprawnościami w Polsce. Publikacja ta powstała w ramach projektu finansowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) zrealizowanego przez Wydział Humanistyczny Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie. Jest to 400-stronicowe dzieło wydane w miękkiej oprawie w formacie B5.

Już sam *Wstęp* (s. 7-16), napisany przez Barbarę Gąciarz, doskonale syntezyzuje zapowiedziany temat, co zachęca czytelnika do zgłębienia podjętych w nim wątków. Kolejne rozdziały szeroko i wielostronnie ujmują problemy osób z niepełnosprawnościami poprzez wnikliwą analizę dostępnych i aktualnych badań dotyczących położenia społeczno-ekonomicznego, instytucjonalnego wsparcia, ról społecznych, modeli edukacji i zatrudnienia, potrzeb i jakości życia osób z niepełnosprawnościami oraz polityki społecznej wobec tej kategorii społecznej. Podkreśla się pozytywny wpływ zmian społecznego postrzegania osób z niepełnosprawnościami na sytuację społeczną tych osób oraz zauważa potencjał społeczny w nich tkwiący.

W rozdziale pierwszym: *Model społeczny niepełnosprawności jako podstawa zmian w polityce społecznej* (s. 17-43), Barbara Gąciarz omawia społeczny model niepełnosprawności w opozycji do modelu funkcjonalnego i jego wpływ na zmianę polityki społecznej wobec osób z niepełnosprawnościami. Autorka zwraca uwagę na konieczność prawnych uregulowań, które przyczynią się do poprawy aktywności społecznej badanej kategorii.

* Mgr Ewa Sobocińska – Doktorantka Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego

W rozdziale drugim: *Położenie społeczno-ekonomiczne i jakość życia osób niepełnosprawnych w Polsce* (s. 45-103), który opracował Jerzy Bartkowski, znajdujemy aktualne oraz porównawcze dane statystyczne (do 2013 r.) dotyczące omawianej kategorii osób w kontekście ich jakości życia, kapitału społecznego, zasobów osobistych, wartości społecznych. Rozdział kończy podsumowanie z wnioskami i rekomendacjami dla polityki społecznej wobec osób z niepełnosprawnościami, wynikające z analizy opisanych w rozdziale statystyk. Dużą uwagę autor skupia na osobach w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, wśród których wzrasta liczba osób z różnymi niepełnosprawnościami o różnych stopniach nasilenia.

Trzeci rozdział: *System instytucjonalnego wsparcia osób niepełnosprawnych w Polsce – diagnoza dysfunkcji* (s. 105-126), to wnikliwy opis instytucjonalnego wsparcia osób niepełnosprawnych w Polsce. Autorzy: Barbara Gąciarz, Paweł Kubicki i Seweryn Rudnicki, omawiają w nim bariery wynikające z rozwiązań systemowych: brak ciągłości wsparcia i niedostosowanie wsparcia do rzeczywistych potrzeb beneficjentów, biurokratyzacja i utrudniony dostęp do informacji na temat możliwości skorzystania ze wsparcia. Zwracają też uwagę na problemy związane z polskim orzecznictwem dotyczącym niepełnosprawności. Według autorów poprawa tego stanu może nastąpić po konsultacjach ze środowiskami osób z niepełnosprawnościami oraz po uwzględnieniu interesów tych środowisk. W rozdziale tym możemy znaleźć też przykłady instytucji wspierających osoby niepełnosprawne w innych krajach, np. Irlandii, Szwecji, Wielkiej Brytanii.

W rozdziale czwartym: *Co hamuje, a co przyspiesza aktywizującą i integrującą politykę społeczną? Źródła sukcesów i niepowodzeń instytucji wsparcia osób niepełnosprawnych w Polsce* (s. 127-156), Paweł Rozmus zwraca uwagę na niekorzystną sytuację społeczno-ekonomiczną i życiową omawianej kategorii społecznej oraz na „konserwatywno-korporacjonistyczny” (zależny od pozycji jednostki na rynku pracy) polski model polityki społecznej. Na podstawie badań własnych, na przykładzie Małopolski, autor opisuje lokalną politykę społeczną względem osób niepełnosprawnych – deklarowaną i rzeczywistą – poprzez ocenę projektów realizowanych na rzecz tych osób przez samorząd terytorialny i organizacje pozarządowe. Te ostatnie zyskały miano „skutecznego aktora systemu wsparcia osób niepełnosprawnych” pozytywnie ocenianego przez środowiska pracujące na rzecz tych osób. W podsumowaniu tego rozdziału wskazano na potrzebę zmian i dążenie do efektywnego udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym w odniesieniu do konkretnych potrzeb jednostek.

Problemom zatrudnienia osób niepełnosprawnych poświęcony jest piąty rozdział: *Zatrudniając niepełnosprawnych. Dobre praktyki i uwarunkowania zmian* (s. 157-186). Autorka, Ewa Germanowska, zauważa niedostatki polskiego modelu zatrudniania tych osób, ale przede wszystkim kładzie nacisk na przykłady „dobrych praktyk” w Polsce i innych krajach Europy. Wskazuje, jak

ważnym elementem jest wzrost świadomości pracodawców na temat istoty niepełnosprawności oraz zmiana ich postawy na bardziej otwartą wobec zatrudniania tych osób.

Ewa Giermanowska wraz z Agnieszką Kumaniecką-Wiśniewską, Mariolą Raclaw i Elżbietą Zakrzewską-Manterys, podjęła w rozdziale szóstym: *Niedokończona emancypacja – niepełnosprawni absolwenci szkół wyższych na rynku pracy* (s. 187-217), wątek zatrudniania osób niepełnosprawnych, którzy ukończyli studia wyższe. Jakkolwiek osób niepełnosprawnych z tym poziomem wykształcenia w Polsce jest niewiele, (stąd też poziom posiadanych kompetencji wpływa na poziom zatrudnienie tej grupy społecznej), to zatrudnianie osób z wykształceniem wyższym staje się w Polsce narastającym problemem. Autorki dokonały analizy strategii poszukiwania pracy oraz karier niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych.

Kolejny, siódmy rozdział: *Usługi publiczne i komercyjne: kierunki zmian systemu indywidualnego wsparcia osób niepełnosprawnych* (s. 219-234), opracowali Barbara Gąciarz, Mirosław Grewiński, Seweryn Rudnicki oraz Karolina Geletta. Dotyczy on uczestnictwa społecznego, ekonomicznego i obywatelskiego osób niepełnosprawnych w Polsce, realizowanych poprzez dostęp do usług publicznych i komercyjnych, który autorzy oceniają jako niedostateczny i określają podstawowe determinanty tego stanu. Są to przede wszystkim brak lub wysokie ceny produktów i usług kierowanych do osób niepełnosprawnych w porównaniu z osobami bez dysfunkcji, czy zjawisko pozornego dostosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Autorzy podają przykłady rozwiązań w USA, Australii, Kanadzie i krajach Europy Zachodniej, z doświadczeń których można byłoby skorzystać dostosowując je do warunków polskich.

Ewa Bogacz-Wojtanowska jest autorką ósmego rozdziału: *Partycypacja polityczna i społeczna. Niepełnosprawni obywatele w Polsce* (s. 235-274). Rozdział ten poświęcony został problemom udziału osób niepełnosprawnych w życiu społeczności lokalnych, wyborach lokalnych i innych formach życia publicznego i społecznego. Na bazie danych krajowych i międzynarodowych opisuje skalę udziału omawianej kategorii społecznej w życiu społeczności lokalnych oraz pełnione w niej role społeczne przez osoby niepełnosprawne. W rozdziale tym wiele miejsca poświęcono roli organizacji pozarządowych, w tym organizacji pożytku publicznego, dla reprezentowania interesów osób niepełnosprawnych.

Dziewiąty rozdział: *Genderowy wymiar niepełnosprawności. Sytuacja kobiet z niepełnosprawnościami wzroku, ruchu i słuchu* (s. 275-334), autorstwa Eweliny Ciaputy, Agnieszki Król i Marty Warat, przeznaczono na omówienie sytuacji kobiet z wybranymi dysfunkcjami analizatorów (wzroku i słuchu) oraz z dysfunkcją narządu ruchu. Zawiera on analizę badań jakościowych, w tym analizę wywiadów biograficznych i warsztatów zorganizowanych dla badanej grupy. Autorki podjęły trudne aspekty dotyczące podmiotowości niepełno-

sprawnych dziewcząt i kobiet, dostępności (finansowej, fizycznej, proceduralnej, komunikacyjnej) – czyli adekwatnego dostosowania przestrzeni publicznej do ich potrzeb oraz takich tematów jak seksualność, macierzyństwo, czy przemoc wobec kobiet z wybranymi niepełnosprawnościami, a także ich aktywności obywatelskiej. W podsumowaniu tego rozdziału wskazano najważniejsze rekomendacje skierowane do instytucji pomocowych i publicznych dla poprawy sytuacji niepełnosprawnych kobiet.

O problemie dostępności Internetu dla osób niepełnosprawnych traktuje rozdział dziesiąty: *Potencjał Internetu i jego (nie)wykorzystanie w kontekście potrzeb osób niepełnosprawnych* (s. 335-376). Jarosław Królewski, Tomasz Masłyk, Ewa Magaczewska, Maria Stojkow i Dorota Żuchowska opisują w nim kwestie związane z niepełnosprawnymi użytkownikami Internetu, w tym zamieszczanymi tam przekazami do nich skierowanymi na stronach rządowych, powiatowych, gminnych, organizacji pozarządowych, czy też na różnych profilach, forach i portalach społecznościowych.

Ostatni, jedenasty rozdział: *W kierunku nowego modelu polityki społecznej* (s. 377-391), jest podsumowaniem rozważań zawartych w całej publikacji i zawiera cele i wyzwania skierowane do polityki społecznej dla włączenia osób niepełnosprawnych w główny nurt życia społecznego, jako wyzwania cywilizacyjnego. Rozdział ten opracowała Barbara Gąciarz. Zamieściła tu ciekawą koncepcję „inteligentnej polityki społecznej” przedstawioną graficznie oraz „elementy modelu polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych” ujęte w formie tabeli. Autorka podkreśla konieczność zindywidualizowanego podejścia do każdej osoby z niepełnosprawnością, z uwzględnieniem wieloaspektowego charakteru niepełnosprawności oraz potencjału tkwiącego w osobie z dysfunkcją. Zauważa potrzebę zmiany sposobu myślenia o niepełnosprawności oraz unowocześnienia pracy instytucji i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Każdy rozdział prezentowanej książki opatrzony jest bogatą bibliografią. Publikację zamykają noty o autorach (s. 393-396) oraz streszczenie w języku polskim (s. 397-398) i angielskim (s. 399-400). Okładka książki (tylna okładzina) zawiera wyimki z recenzji profesora Włodzimierza Pańkowa oraz profesor Antoniny Ostrowskiej.

Polscy (nie)pełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej to zbiór aktualnej wiedzy na temat osób niepełnosprawnych. Podkreślić należy jego wartość merytoryczną. Lektura tej pozycji zainteresuje nie tylko grono naukowców zajmujących się omawianą tematyką. Zawiera ona również wiele cennych wskazówek do pracy z osobami niepełnosprawnymi i środowiskiem, w którym żyją, w duchu pełnej integracji społecznej i prawa do usamodzielniania się i samostanowienia. Zawarte w niej wnioski i rekomendacje mogą być wykorzystane w innych badaniach nad niepełnosprawnością w Polsce, na przykład poświęconych osobom z niepełnosprawnością intelektualną, które poza częścią dotyczącą statystyki (rozdział drugi), nie zostały

opisane w *Polskich (nie)pełnosprawnych...* wystarczająco szczegółowo, a z uwagi na specyfikę tej niepełnosprawności mogą przynieść ciekawe wyniki. Również zdjęcie zamieszczone na okładce książki „pomija” osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Przedstawia ono osobę na wózku inwalidzkim, co wpisuje się w stereotyp myślenia o osobach z niepełnosprawnościami, chociaż prawdopodobnie nie było zamiarem autorki projektu okładki utrwalanie tego stereotypu.

Te „drobne zastrzeżenia” nie umniejszają wagi prezentowanego opracowania. Treści w nim zawarte są niezwykle cenne zarówno dla osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin jak też instytucji i organizacji związanych z pracą na rzecz osób niepełnosprawnych, a nade wszystko dla środowisk mających wpływ na tworzenie uregulowań prawnych i na politykę społeczną państwa. Stanowią źródło wielu ciekawych i aktualnych informacji, które mogą być punktem wyjścia do dalszych badań i opracowań. Zachęcam do zapoznania się z książką *Polscy (nie)pełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej* wszystkich, którzy rozumieją potrzebę przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób z niepełnosprawnościami i włączania ich we wszelkie wymiary życia współczesnego świata na miarę potrzeb i możliwości tych osób.